

AEDES IUVENTATIS

(GENÇLİK TANRIÇESİNİN TAPINAĞI)

Dr. GEORG ROHDE

Klâsik Filoloji Profesörü

Monumentum Ancyranum'da (19,2) Augustus'un yeniden inşa ettirdiği tapınaklar arasında *Iuventas* tapınağının da bulunduğu söyleniyor. Bahsi geçen tapınağın *Capitolium*'daki *Minerva* tapınağında bulunan küçük tapı yeri olmadığı besbellidir. *Aedicula* denilen böyle küçük bir tapı yerine (Plin. nat. hist. 35, 108) her halde *aedes* denmezdi. Monumentum Ancyranum'da bahsi geçen tapınak İ. ö. 191 yılında, yani *Magna Mater* tapınağının da kurulduğu yılda, *Circus Maximus*'ta takdis edilen *Iuventas* tapınağıdır. Eski *Iuventas* tapınağı, İ. ö. 16 yılı yazın Augustus üvey oğlu Tiberius ile birlikte Galya'ya gitmek üzere yola çıktıkları günün gecesi yanmıştı (Dio Cass. 54, 19, 7)¹. Augustus'un, tapınağı ne zaman yeniden yaptırdığını bilmiyoruz. Fakat bu tapınağın, ilk yapılışını karısı Livia'nın ailesinden çok ünlü bir şahıs olan M. Livius Salinator'a (M. Livius Salinator 219 da konsül, triumfator ve 204 de kensor olmuştu) borçlu olduğu düşüncesi Augustus'un bu kararına şüphesiz tesir etmiştir.

Bu tapınak, bir kumandanın savaş esnasında adadığı bir adağı yerine getirmek için kurulmuş büyük ve önemli tapınak grubuna girer. Tarihçi Livius 191 yılından bahs ederken diyor ki (36, 36,5-6) : *Iuventatis aedem in circo maximo C. Licinius duumvir dedicavit. Voverat eum sedecim annis ante M. Livius consul. Quo die Hasdrubalem exercitumque eius cecidit; idem censor eam faciendam locavit M. Cornelio P. Sempronio consulibus, "Duumvir C. Licinius Lucullus Circus Maximus'ta Iuventas tapınağını takdis etti. Onu, on altı yıl önce konsül M. Livius, Hasdrubal'i ve ordusunu yendiği gün adamıştı. Aynı zat, M. Cornelius ile P. Sempronius'un konsüllüklerinde kensor iken (yani 204 yılında) tapınağın inşasını ihale etti. "* Tarihçi Livius'un Metaurus savaşından bahsederken (27, 46 v. s.), tapınak adağını zikretmeyişi ve Roma'nın geleceğini tâyin etmek yönünde çok önemli olan bu savaş hakkındaki öbür yazılarda da (mes. Polyb. XI, 1: Appian. Hannib. 251 v. s.) adak sözünün geçmeyişi gariptir. Bununla beraber tapınağın savaş esnasında adandığına hiç şüphe yoktur. Hattâ savaş ortasında yapıl-

¹ Jordan - Huelsen; Topographie der Stadt Rom im Altertum I 3 ş. 119. Platner-Ashby, A topographical dictionary of ancient Rome, s. 308.

miş olan başka tapınak adakları göz önünde tutulursa, Livius Salinator'un da adağını, legio'lariyle birlikte Hasdrubal'in seçme kıtalarına karşı savaştığı vahim bir anda adadığını tahmin edebiliriz. Sonra, Apulia'dan yetişen öbür konsül C. Claudius Nero'nun, düşmanı sağ yanından vurarak savaşı Romalıların lehine çevirdiği malûmdur.

Livius Salinator'un neden bütün tanrılar arasında *Iuventas*'ı seçip ona bir tapınak adadığı sorulabilir. Bu meseleye bugüne kadar izah aranmadı sanıyorum. Halbuki böyle bir sual sormak aklımıza gelebilir. *Die Bedeutung der Tempelgründungen im Staatsleben der Römer* (Marsburg 1932) adlı yazımda (s. 12 v. s.¹ de) saydığım bir kaç misâl bile Romalı kumandanların neden muayyen tanrılara tapınak adadıkları sualine bazı hallerde cevap verilebileceğini ispata yeter. *Iuventas* tanrıçasının *iuvenes*, yani gençlerin koruyucusu olarak ordu ve savaşla ilgili olduğunu söylemek gibi umumî bir sebebi yeter görmek yanlış olur. Livius Salinator için, topladığı orduda iyi harbedebilecek askerin çok az olduğu (Liv. 27, 2: *et minus iuventutis erat, unde scriberent milites*: "asker olabilecek gençler azdı,") ve bu sebepten başka çarelere baş vurmak gerektiği hatıra gelebilir. Böylece Livius Salinator ordusunun bir kusurunu örtmek için tanrıçadan yardım istemiş olabilir.

Fakat bu sebeple tapınak adamak, savaşta yapıldığını bildiğimiz öbür tapınak adaklarına hiç uymamaktadır: umumiyetle kumandan bir nevi tanrı ilhamı ile tapınak adar; tanrı, iradesini ona bildirir, yani bir Romalının bu durumda kullanacağı tabiri kullanırsak, bir *numen* harekete gelir. Florus böyle bir tapınak adağından bahsederken (1,15) *Templum sibi ultro poposcit* yani "tanrıça kendiliğinden kendisine bir tapınak istedi," der. Zaten tanrıların bir hareketle kendilerini belli etmeleri Roma dininin karakterine uygundur. Demek hiç çekinmeden diyebiliriz ki: bir eksikliği duymak bir tapınak adamak için yeter bir sebep sayılamaz. Başka, daha müspet bir sebep ve Romalıların dinî duygu ve görüşleriyle kavrayabilecekleri bir tanrı iradesinin ifadesi aranmalıdır. Tanrıya en büyük tehlike anında bir adak adıyarak yalvarıldığı halde, bu adak ancak adayanın tanrı yardımının geleceğini ilhamla hissettiği anda, buna güvendiği bir zamanda söylenir.

Livius Salinator'a gelince, o, bu güveni nasıl oldu da duydu? Onun bir tapınak adamasına sebep olan müspet sezîş nedir? Livius Salinator'un hayatına bir bakış bu suallere cevap verebilmemizi temin eder sanıyorum. Livius birçok felâketlere uğramıştır. 219 da ilk konsulluğundan sonra, Illyria seferinde kazanılan ganimeti dağıtırken haksızlık etmiş olmakla ittihâm edildikten sonra, halk tarafından mahkûm edilmişti. Bu sebepten Hannibal harbinin ilk yarısında Roma'nın ve siyasi oluşların dışında kalmıştı (Liv. 27, 34, 4: *quam ignominiam adeo aegre tulerat, ut rus migaret et per multos annos et urbe et omni coetu careret hominum*. "Şerefine yapılan bu hakarete o kadar zor katlanabilmişti ki, taşraya çekilmiş ve yıllarca Roma'dan da insanlarla herhangi bir ünsi-

yetten de uzak kalmıştı,)) bu yetmemiş, birkaç yıl sonra başına ikinci bir felâket gelmişti: 216 yılında Capua Roma'dan ayrılıp Hannibal tarafına geçmişti; fakat Capua'da siyasetin değişmesine ve şehrin Roma'dan ayrılmasına ön ayak olan kişi Livius'un kayın babası Pacuvius Calavius'tu. Ancak Capua tekrar alındıktan sonra Roma'da seçkin bir vatandaşın, devlete bu vahim anlarda faydalı olabilecek Livius'un boş yere incitildiği anlaşılmıştır. 210 da konsullar onu Roma'ya çağırışlar; fakat Livius'u yaşlı kıyafetinden ve yaşlı tavrından vazgeçirmek bir hayli zor olmuştur. Tarihçi Livius'un tasviri Salinator'u ekşimiş, vaktinden evvel ihtiyarlamış, hayalini muvaffak olmamış sayan bir insan olarak gösteriyor: *octavo ferme post damnationem anno M. Claudius Marcellus et M. Laevinius consules reduxerant eum in urbem; sed erat veste obsoleta capilloque et barba promissa, prae se ferens in voltu habituque insignem memoriam ignominiae acceptae. L. Veturius et P. Licinius censores eum tonderi et squalorem deponere et in senatum venire fungique aliis publicis muneribus coegerunt* "mahkûmiyetinden yedi yıl kadar sonra konsuller M. Claudius Marcellus ile M. Laevinius onu Roma'ya getirtmişlerdi. Fakat üstü başı eskimiş, saçı sakalı uzamıştı, yüzü ve tavrı gördüğü hakareti unuttuğunu açığa vuruyordu. Kensorlar L. Veturius ile P. Licinius onu traş olup yas alâmetlerinden vazgeçmeğe, senatoya gelmeğe ve öbür resmî vazifelerini görmeğe zorladılar,, (27, 34, 5—6). Gerçekten Livius Salinator hemen hemen ömrünün en parlak, en verimli on yılından mahrum edilmişti. Bir zaman sonra, devletin tehlike geçirdiği bir anda 207 yılı için konsül seçilip Hasdrubal'a karşı harp etmek işi ona düşünce, Livius Salinator genç değildi, yani Romalıl原因 görüşlerine nazaran *iuvenis* sayılmazdı. Hatta girişeceği bu zor, bu tehlikeli savaşta gücü yetmeyeceğinden korkmuş olacaktır. Fakat bu endişeye rağmen Metaurus savaşının zor bir durumunda Livius Salinator kendini göstermiş ve o, kocalmış olduğu halde *Iuventas*'a bir tapınak adamıştır: bu hareket ancak, savaşın son haddine varmış gerginliği içinde Salinator'un birdenbire gençliğinin, gücünün tekrar canlandığını duyduğu mânasına gelir. Gençliğinin ve kuvvetinin tekrar canlanmasını Livius Salinator dinî bir hâdise, kendisine *Iuventas* şeklinde görünen tanrının ilhamı olarak görmüştür. Demek ki iç âleminde olup biten bir olay, tapınağın adanmasına sebep olmuştur. Üçüncü asırda yaşayan bir Romalının bu olayda dinî bir taraf görmesi, bir tanrının iradesini sezmesi çok tabiidir.

Silius Italicus'un Metaurus savaşının tasviri, tapınak adağına sebep olan izahımızı desteklemektedir, Münzer de (RE XIII 894), Hasdrubal'ın, ordusuna hitabında düşman konsulun yaşı üzerinde durduğuna işaret etmiştir (XV 651. 743). Silius'un tasvirinde Livius Salinator da yaşlı olduğunu biliyor: askerlerine *iuvenes* sözüyle hitap etmesi bunu ispat eder (XV 659). Fakat sonra, savaş kızıştığı bir anda ikinci gençliğini tekrar yaşamıştır (XV 738/9):

*Celsus, ceu prima reflorescente iuventa,
ibat consul, ovans maior maiorque videri.*

yani "iri, sanki ilk gençliği bir daha çiçekleniyormuş gibi, konsül ilerliyordu, sevincinden büyük, gitgide daha büyük görünüyordu.", Tarihçiler gibi Silius ta tapınak adağından bahsetmemiştir. Fakat *iuventa* motifi ve ihtiyarlık ile gençlik arasındaki tezat Metaurus savaşının tasvirine hâkimdir. Silius bu motifi başka bir kaynaktan mı aldı, yoksa bu tasvir, Livius Salinator'un hayatiyle derinden ilgilenmek suretiyle mi meydana geldi? Bu suale kesin olarak cevap verilemez. Nasıl olursa olsun, yukarıda gösterdiğimiz izah şekli Silius Italicus'un tasviriyle desteklenmiş bulunuyor, daha muhtemel görünüyor.

İzahımız doğru ise, Roma din tarihinin önemli bir noktasını aydınlatacak mahiyettedir. Roma'da günün birinde *Iuventas* kültürünün yunanlaştırıldığı fikri bilimde bugün umumî bir kanaat olmuştur; *Iuventas* Herakles'in karısı Hebe ile bir tutulmuş ve Livius Salinator da tapınağını bu yunanlaşmış *Iuventas*'a adanmış.² Gerçekten 218 yılında *decemviri s. f.* Sibylla kitaplarına danıştıktan sonra, törenler tertip etmişlerdi; bu törenlerde *Iuventas* ile *Hercules* birbirine bağlı olarak görülüyor (Liv, 21, 62, 9: *lectisternium Iuventati et supplicatio ad aedem Herculis*. "*Iuventas*'a bir şölen ve *Hercules* tapınağında yalvarış töreni,). Şüphesiz Sibylla kitaplarında Hebe ile Herakles için törenler tespit edilmişti, ve *decemvir*'ler Hebe'yi en uygun olarak hangi Roma tanrıçesiyle bir tutabileceklerini düşünürken *Iuventas*'ı bulmuşlardır. *Decemvir*'ler *ius divinum*, yani tanrı hukukunu ilgilendiren bir meseleyi kendi vicdanlarını hafifletecek bir tarzda halletmişlerdir; hakikaten *iuventas* anlamı ile *hebe* anlamı arasında bir münasebet ve bir benzerlik vardır.

Fakat *lectisternium* töreninin bu bir defalık kutlanışına dayanarak *Iuventas* kültürünün yunanlaştırıldığını ve *Iuventas*'ın Yunan Hebe'nin karakterlerini aldığını kabul etmek doğru mudur? Wissowa bile Romalıların bu yunanlaşmış *Iuventas* kültürünü nereden aldıklarının bilinmediğini itiraf etmektedir³. Üstelik imparatorluk devrinde ibadet gören *Iuventas* tam mânasıyla bir Roma tanrıçesi olarak görülüyor; kültürünün Hannibal harbiyle Augustus devri arasında bir daha romalılaştırdığını mı kabul etmek gerekir? Dio Cassius (54, 19, 7) *aedes Iuventatis* tabirini "Hebe tapınağı," olarak tercüme etmiyor; doğrudan τὸ τῆς Νεότητος μέγαρον diye Yunancaya çeviriyor (Monumentum Ancyranum'un Yunanca metninde de τὸν Νεότητος denmiştir). Bütün bu vesikalar *Iuven-*

² Marquardt — (Wissowa), Römische Staatsverwaltung III s. 378. Wissowa, Lexikon der griechischen und römischen Mythologie II s. 765; Religion und Kultus der Römer s. 136. Kroll, Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft X s. 1360. Lübker, Reallexikon des klassischen Altertums, s. 529.

³ Religion und Kultus der Römer, s. 136.

tas kültürünün ve şahsının hiç bir zaman yunanlaştırılmadığını ispat etmektedir.

Livius Salinator'un tapınak adağına dönelim: *Iuventas*'ın ölmez gençlik ve güzellik tanrıçesi olan, tanrıların sakisi Hebe'yle ilgili olduğunu kabul etmek, Livius Salinator'a ciddi olmıyan, hele kendi hayat tarzına ve Roma'nın o zamanki durumuna hiç uymıyan bir zihniyet atfetmek demektir. Livius Salinator'un bu adağı, ancak eski Roma tanrıçesi *Iuventas*'a yani siyasi ve askeri bir anlam olan *iuventas*'ın timsali, *iuvenes* sınıfının koruyucusu olan, her yılın başında devlet tarafından şerefine *anniversaria sacra pro iuvenibus* "gençler için yıllık kurbanlar"⁴, bayramı kutlanan tanrıçeye aitse, anlaşılabilir.

Türkçeye çeviren
Azra ERHAT
Klâsik Filoloji Asistanı

⁴ Cic. ad Att. I 18, 3. Paul. p. 104.